

75 ANYS DE L'AGRUPACIÓ EXCURSIONISTA MUNTANYA:
UNA APROXIMACIÓ ALS SEUS INICIS (1930-1943)

Els principis de l'excursionisme

El poeta Joan Maragall deia en referència a l'excursionisme: «El nostre excursionisme no és pas un esport, no és pas esbarjo, no és pas un estudi, que és amor». L'excursionisme al nostre país va ser en els seus inicis, a finals del segle XIX, una manera d'entendre l'oci. Va significar la redescoberta de Catalunya, tot resseguint les seves arrels mil·lenàries. La cultura, la llengua, i sobretot el territori i la pròpia història esdevindran referents a tenir en compte. Les primeres entitats excursionistes de Catalunya neixen amb la ferma voluntat de revaloritzar la història i la cultura pròpies. Fruit de l'esperit de la Renaixença, període en què l'excursionisme s'aixopluga tot revifant la seva pròpia essència expressiva. A nivell europeu la pràctica dels esports de muntanya és un fet que va agafant força. Com descriu Albert Balcells a *Barcelona d'Excursió*: «A Catalunya té (l'excursionisme) el valor afegit del seu component civiopatriòtic d'origen, amb la voluntat de suplència d'unes institucions acadèmiques i científiques encongides per la dependència provincial envers l'Estat espanyol centralista i uniformista.»

La primera entitat netament dedicada a l'excursionisme als Països Catalans és l'Associació Catalana d'Excursions Científiques, fundada a Barcelona el 1876. Anys més tard l'Associació Catalana d'Excursions Científiques i l'Associació d'Excursions Catalana -creada el 1878- és fusionaren per crear el Centre Excursionista de Catalunya. L'associacionisme lligat a la pràctica i la difusió del muntanyisme va prenent volada a casa nostra. Entre els primers aficionats a l'excursionisme hi podem trobar personalitats de relleu cultural i cívic com el poeta Jacint Verdaguer, el dramaturg Àngel Guimera, el cartògraf August Torras, el filòleg Pompeu Fabra, l'historiador Carreras Candi, l'etnòleg Batista i Roca, el meteoròleg Eduard Fontseré, els geògrafs Pau Vila i Josep Iglésies, etc.

Els primers excursionistes són persones de classes benestants, vinculades a la burgesia catalana, homes i dones que es poden permetre el luxe de viatjar pel territori jornades senceres tot allargant les estades força dies. Joves que fan de la muntanya un espai d'oci nou. En els seus inicis la tasca d'aquests és la difusió del patrimoni cultural, lingüístic i cultural. Tanmateix, en la recerca i difusió d'aquest patrimoni s'afegiren propòsits científics que feren que aficionats esdevinguessin importants especialistes i professionals eminents. Les primeres activitats van relacionades amb el vessant folclòric, arqueològic i d'estudi; és a dir un excursionisme poc esportiu.



El moviment excursionista es va escampar entre la classe treballadora al llarg dels anys 1900 i 1930, quan moltes entitats cíviques i culturals en crearen seccions. Els butlletins i les revistes de principi de segle es feien ressò de les sortides i dels treballs relacionats amb la muntanya. A partir del decret de descans dominical promulgat el 1904, la pràctica es va estendre entre les capes menys afavorides. Els voltants de Barcelona i de les grans ciutats industrials del moment representaven un bon espai per practicar l'excursionisme.

Les entitats més destacades de Sant Andreu de Palomar que tenien secció excursionista eren l'Ateneu Obrer, els Lluïsos, el Casal Catòlic i els Catalanistes. Aquestes entitats van permetre que molta gent conegués indrets com el Montseny i els Pirineus, sense oblidar les serres de Collserola i de la Marina, totes dues a tocar del nostre poble. La progressiva millora de les comunicacions permeté l'acampada lliure i la proliferació de càmpings. L'edició de guies i mapes també ajudà a popularitzar l'excursionisme.

L'Agrupació Excursionista Muntanya

La dècada dels 20 del segle XX són anys de prohibicions i de revifalles econòmiques. La dictadura de Primo de Rivera va implantar un nou règim en què les llibertats democràtiques i nacionals quedaren anul·lades. La llengua i la cultura catalanes també foren perseguides. Moltes entitats andreuencs en patiren les conseqüències, entre elles els Pomells de Joventut, l'Orfeó Eco de Catalunya, l'Avenç Nacionalista Republicà, el Foment Sardanista Andreuenc, etc., que foren il·legalitzades. Altres entitats es van haver d'adaptar a la nova situació. Moltes persones també en patiren les represàlies.

A la caiguda de la dictadura de Primo de Rivera, el 28 de gener de 1930, continuà un període conegut irònicament com la «dictablanda», amb un govern presidit pel general Dámaso Berenguer i després per l'almirall Juan Bautista Aznar, el qual va voler «reinstaurar» una certa legalitat democràtica que permetés el retorn als seus càrrecs dels regidors cessats amb el cop d'estat de 1923.

Aquesta nova permeabilitat política va facilitar el naixement de noves entitats i el retorn de les que havien estat il·legalitzades. Era l'inici del camí que desembocaria en la proclamació de la Segona República Espanyola. Eren temps de canvis i d'aires nous. Temps de modernització de la societat. Temps de revoltes i de conquestes socials. Temps d'expansionisme del catalanisme i de tot allò que comportava. Va ser el temps de la fundació de l'Agrupació Excursionista Muntanya.

El 15 de setembre del 1930 es fundà l'Agrupació Excursionista Muntanya. Un grup d'amics aficionats al muntanyisme decidiren crear una entitat dedicada a la pràctica i l'expansió de l'excursionisme. Un dels membres fundadors, i president de l'entitat entre els anys 1949 i 1960, Eduard Ribas, descriu en el butlletí de l'Agrupació commemoratiu al 25è aniversari de l'associació, les primeres passes per a legalitzar l'entitat: «En los años anteriores a su fundación, el grupo de amigos que continuamente recorríamos nuestras montañas, repetidamente nos hacíamos eco de la necesidad de crear un Centro Excursionista de la barriada. La objeción en contra que nosotros mismos nos señalábamos y que dificultaba su realización, era que como la mayoría de compañeros éramos empleados en la Fabra y Coats, podría influir a los restantes aficionados al excursionismo de San Andrés en creer que la futura Agrupación pudiera tener un marcado carácter localista». El gener del 1930 quatre amics, entre ells l'esmentat Ribas, realitzaren una excursió al Montseny i es trobaren la serralada nevada. Van realitzar la clàssica travessa de Viladrau, Sant Marçal, Pla de l'Espinal, Santa Fe i Gualba. Anaven equipats amb botes de futbol, diaris al pit per combatre el fred i motxilla de roba. Aquesta travessa fou batejada amb el nom d'«expedició Nobile». En tornar de l'excursió se'ls acudí la idea de fundar una entitat excursionista a Sant Andreu de Palomar, ja que tots ells n'eren veïns. Segons explica Eduard Ribas en l'esmentat butlletí commemoratiu (octubre de 1955): «Efectuada la excursión, a la vista de los inconvenientes encontrados, nos ratificó en la idea de organizarnos rápidamente, y con la mejor voluntad emprendimos la tarea de fundar una sociedad excursionista; que se hizo con una formación inicial de siete muchachas y treinta y siete hombres». Cal suposar que aquestes «siete muchachas» devien ser noies joves i solteres. Així doncs, aquestes quaranta-quatre persones esdevingueren els primers socis de l'entitat, que el setembre del 1930 van fundar l'Agrupació Excursionista Muntanya.

La nova entitat fou acollida durant els primers anys a la seu de la Societat Coral La Lira, al número 15 del carrer Coroleu. Era la primera entitat de Sant Andreu de Palomar dedicada exclusivament a l'excursionisme, tot i que en els primers anys va tenir una activitat que no estava relacionada amb aquesta pràctica, es tractava de la secció de teatre. La majoria dels primers membres de l'entitat provenien de la fàbrica de filatures Fabra i Coats. Eren treballadors que, des de feia temps, exercien l'excursionisme pel seu compte. Molts d'aquests treballadors eren els components de la secció de futbol de la Fabra i Coats, el Club Deportivo Hilaturas. Els fundadors portaven els colors blanc i negre a la camisa, que eren els colors del CD Hilaturas. Segons Jordi Lloveras, fill de Francesc Lloveras, expresident i fundador de l'Agrupació Excursionista Muntanya (AEM), «Els fundadors de l'Agrupació eren treballadors de Can Fabra i molts d'ells jugaven a futbol amb el CD

Hilaturas, tenien com a eix comú la pràctica d'un esport. Tinc la teoria que van voler proposar a l'empresa la creació d'una secció d'excursionisme i en no proposar la iniciativa per negativa dels empresaris decidiren crear una nova entitat que fomentés el muntanyisme a la barriada. Així, entre els fundadors hi devia haver algun membre o soci de la S. C. La Lira. D'aquesta manera va sorgir la idea d'allotjar la nova associació en els locals de la societat coral del carrer Coroleu. Naixia aixoplugada per una entitat de forta tradició en la vida associativa i social de Sant Andreu, l'Agrupació Excursionista Muntanya. La tria del nom és un misteri». El primer president de l'AEM fou Marc Roviroso, al qual seguí en l'exercici del càrrec Francesc Lloveras el 1932.

L'Agrupació, com ja s'ha dit, fou acollida en un espai cedit per la Societat Coral La Lira, entre 1930 i 1961, any en què l'entitat passà a ocupar en règim de lloguer una casa de planta baixa i pis, just al davant de S. C. La Lira, al número 19 del carrer Coroleu. Els espais de què disposa són una sala per a la biblioteca -fornida de bons llibres i amb una extensa cartografia sobre temàtica excursionista-, una altra sala habilitada per dur-hi a terme les funcions administratives -la secretaria- i una sala de reunions. Les assemblees i les xerrades que organitzaven, però, se celebraven encara al teatre de la S. C. La Lira. En els vestuaris del teatre hi havia un camerino que es feia servir com a magatzem de tendes, esquis i material d'escalada i d'alta muntanya.

Les primeres notícies de l'entitat excursionista ens arriben a través del nou butlletí. El primer exemplar data del mes d'octubre de l'any 1931, un any després d'haver-se fundat l'Agrupació. Era una revista mensual de quatre fulls, que amb el pas dels anys va anar augmentant el nombre de pàgines, les pàgines amb color, els articles d'opinió, etc., i també en va millorar el disseny i la imatge. Al començament era un butlletí d'avisos i notícies, subvencionat per un parell d'anunciants -un d'ells la farmàcia Vintró, propietat d'un dels socis fundadors-, també contenia l'agenda del mes amb les excursions i les visites culturals que s'havien programat, i un grapat de notícies, des de necrològiques de familiars i parents dels socis fins a altes i baixes produïdes, etc. Cal destacar les donacions de llibres i de material cartogràfic que van fer alguns socis per a la naixent biblioteca del centre. Aquesta biblioteca va esdevenir, durant alguns anys, una de les més especialitzades en temàtica de muntanya i turisme, ja que al Sant Andreu dels anys 30 del segle passat no hi havia cap biblioteca amb material suficient i especialitzat tant en el món de l'excursionisme com en literatura en general. La biblioteca de l'Ateneu Obrer i la futura biblioteca Ignasi Iglésias formaran conjuntament amb la biblioteca de l'AEM, una de les bases de la cultura a Sant Andreu de Palomar. Entre les adquisicions que fa la biblioteca de l'AEM hi trobem la *Geografia de Catalunya* de Carreras Candi.

Les sortides que realitzava i organitzava l'Agrupació eren a llocs accessibles amb els mitjans de transport de l'època: l'autobús i el tren. Cal tenir ben present que Sant Andreu disposava d'una bona xarxa ferroviària que el comunicava amb el rerepaís. Les sortides d'un o dos dies a indrets com el Montseny, la zona pirinenca del Ripollès o al Berguedà són algunes proves fefaents de la dinàmica d'aquells anys primerencs de l'entitat. Tanmateix, no hem d'oblidar les excursions a indrets propers a casa, com la serra de Collserola o els voltants de Santa Coloma de Gramenet o Badalona, on s'hi podia arribar a peu, i culminaven, abans de tornar, amb banys a les platges de Badalona i Sant Adrià (qui ho diria!). L'Agrupació va arribar a disposar d'una caseta de bany a Badalona, que avui ja no existeix, així com de tendes de campanya per a utilitzar tant a la platja com als càmpings, i tot plegat estava a la disposició dels socis. Una de les primeres visites cul-

turals que va organitzar l'Agrupació Excursionista Muntanya va ser a la fàbrica Cinzano, el dia 13 de desembre de 1931. El 5 de març de 1932 realitzà una sortida nocturna a l'observatori Fabra i als tallers del diari *El Día Gráfico*. Aquesta darrera sortida fou ajornada dos cops per motius aliens a l'entitat. Entre els conferenciants notables que col·laboraren en els actes de l'entitat hi trobem el geògraf Pau Vila, que en aquells anys era redactor i confeccionador del mapa comarcal de Catalunya, mapa que fou aprovat per la Generalitat de Catalunya i que, amb petites variacions, continua sent vigent.

Com ja s'ha dit més amunt, el butlletí també es feia ressò de les altes i baixes dels socis. En el primer número (octubre de 1931) es fa esment de les altes rebudes durant el darrer mes, que va ser de nou sòcies i cinc socis. Aquell número també es féu ressò de la baixa del senyor Pere Baliarda com a soci de l'entitat (novembre de 1931). Pere Baliarda era descendent de Francesc Baliarda, capítost de la revolta de les quintes de 1845. En números posteriors fins i tot s'arribà a notificar les baixes per manca de pagament.

L'entitat es va inscriure a la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya. L'any 1933 va ser l'encarregada de coorganitzar, juntament amb el Centre Excursionista de Terrassa i el Càmping Club de Catalunya, el Campament General de Catalunya al Pla de la Garsa. En aquest aplec hi van participar uns cinc-cents campistes, i es va haver de fer front a la pluja i el vent. Malgrat tot, els membres de la junta directiva el qualificaren d'èxits. A nivell local, l'AEM va participar en el Primer Campament Andreuenc, celebrat al bosc de can Jové, al terme municipal de Montcada, els dies 17 i 18 de setembre de 1932. Aprofitant la celebració del campament andreuenc s'organitzà el II Aplec Excursionista de Sant Andreu. En anys successius, i fins a l'esclat de la Guerra Civil, es van anar organitzant campaments i aplecs excursionistes, sovint juntament amb altres entitats excursionistes de Sant Andreu. En el butlletí del mes de setembre de l'any 1933 se'n fa publicitat amb l'escrit següent: «Amb èxit creixent hem celebrat aquest any el nostre III aplec



**1948 Carrera d'esquí La Molina
Cedida per Josep Muñoz**

i II campament andreuenc (2 i 3 de setembre de 1933). El bell pla de la font de l'Alsina feia goig de veure. De les tretze tendes plantades en corresponien quatre a l'Agrupació Excursionista Muntanya, tres a Xucla Rou i una a cada una de les entitats següents: G. E. Coll Formic, Cooperativa Andreuenca, G. E. l'Eco de Catalunya, Penya Ras, Unió Ciclista Sagrera-Sant Andreu i l'Agrupació Atlètica Vida. En conjunt feien un total de 45 acampadors. Creiem que el nombre és quelcom digne de tenir-se en compte. A mitjanit quan teníem la foguera encesa i ens trobàvem lliurats a les converses excursionistes, ens sorprengué l'agradable visita del senyor Pla, batlle de Santa Coloma. Aquest senyor es mostrà molt amable amb nosaltres, i ens va felicitar per l'organització. Ens digué que amant de l'excursionisme ens deixava content doncs allà on hi ha excursionistes l'ordre és segur. El diumenge de bon matí començaren a arribar de Sant Andreu els primers companys, després anaren venint els altres fins a formar un nombrós conjunt. La Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya i el Càmping Club de Catalunya, volgueren adherir-se a les nostres festes enviant-hi el senyor Juvé com a representant. En començar els actes del matí, aquest senyor ens féu un bell parlament en què enaltia l'excursionisme i l'acampada. Tot seguit tingueren lloc els actes que indicava el programa: la conferència d'Alfons Peidro sobre l'assistència a ferits, les pràctiques de senyals i el concurs d'orientació. Tot plegat fou molt del gust de tothom. A la tarda tingué lloc una gran ballada de sardanes a càrrec de la cobla Popular. El nombre de balladors fou molt esperançador. Cap al tard tornàrem a Sant Andreu amb una mica més de llum als ulls i amb el cor obert a l'optimisme». De totes les entitats participants, dues no estaven censades com a andreuencs, el Xucla Rou i C. E. Coll Formic. La cobla Popular era una de les seccions de la S. C. La Lira. El Campament Social que s'havia de celebrar els dies 7 i 8 de setembre de l'any 1935, al bosc de Can Sabau de Santa Perpètua de Mogoda, fou suspès per ordres militars. Era l'època del bienni negre, les dretes espanyoles dominaven el país i l'Estat. La Generalitat republicana havia estat suprimida i empresonada arran dels fets d'octubre del 1934. Calia esperar el triomf de les esquerres, el febrer de 1936, per tornar a la normalitat nacional. Tanmateix, el cop d'estat d'alguns militars i civils va fer que el rebrot de les llibertats quedés avortat.

A finals del 1932 es crearen els premis Constància, que guardonaven el soci o la sòcia que hagués efectuat més excursions al llarg de tota la temporada, que esdevingueren els més importants de tota la trajectòria històrica de l'entitat. L'estiu del 1932 es va organitzar un viatge turístic a Sant Sebastià i a Saragossa. L'Agrupació organitzava activitats de tota mena i demanava als socis la seva col·laboració per tal que aportessin plaques fotogràfiques per a proveir a l'entitat d'un arxiu d'imatges gràfiques. Entre els col·laboradors hi va destacar el fotògraf Lluís Batlle, que va pronunciar conferències sobre el món de la fotografia i l'excursionisme. Batlle era un reconegut professional de la fotografia a Sant Andreu, on hi tenia un estudi propi.

Però l'activitat de l'Agrupació Excursionista Muntanya no es va centrar només en l'àmbit de l'excursionisme d'aficionats. Un grup d'aficionats a les arts escèniques creà la secció de teatre de l'AEM. La secció de teatre s'estrenà el 2 de juliol, sota la direcció del soci Antoni Ginestet, amb l'obra de teatre de Santiago Rusiñol *El pati blau*. El butlletí del mes d'agost de 1933 se'n féu ressò: «La inauguració d'aquesta secció, dirigida amb gran entusiasme i encert pel nostre amic Antoni Ginestet, assolí un veritable i aflagador èxit... Coratge doncs! Foragiteu amb el vostre esperit tota mena de pugó que vulgui fer emmalaltir aquesta branca, tendra de tan novella, nascuda de l'arbre cultural i

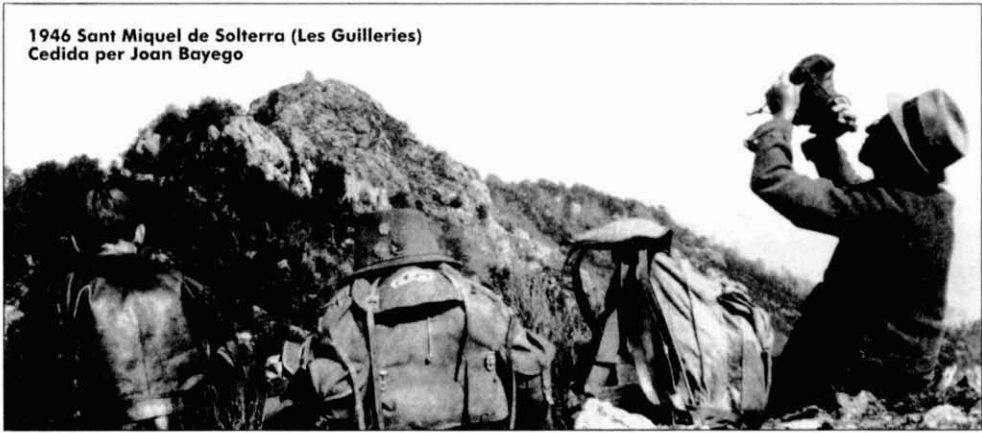
esportiu plantat dins el cor de la nostra Agrupació». La secció teatral va arribar a representar diferents obres de dramaturgs catalans, com Àngel Guimerà i Ignasi Iglésias. D'Iglésias representaren, entre d'altres, *La mare eterna* i *El cor del poble*, ambdues estrenades a la primavera del 1935. La secció aprofitava el teatre de la Societat Coral La Lira per fer-hi els assaigs i les representacions escèniques. El butlletí del mes de setembre de l'any 1933, l'Agrupació commemorà el cinquè aniversari de la mort d'Ignasi Iglésias amb un article de l'autor d'*Els vells* titulat «Esport i pàtria». El text anava il·lustrat amb una fotografia del desaparegut dramaturg andreuenc. Iglésias, en aquest article, deia: «Per a estimar degudament la pàtria, cal conèixer-la molt, cal resseguir-la tota en la seva diversitat de contrades... És indispensable recórrer-la pam a pam amb devoció profunda, com a romeus de l'art i de la vida, recreant l'ànima i els ulls amb els seus panorames esplèndids, i saturant-nos la sang i els pulmons de l'alè que exhala la terra, trescadors ardots pel sol i la muntanya, a frec de l'aire fortament oxigenat, sota el sol que ens acalori la pell o sota la llum suau de les estrelles, de cara al nou jorn.» Aquestes paraules eren, en efecte, un clam a l'excursionisme com a pont per a aquesta descoberta geogràfica, esportiva i cultural.

Atesos els moments històrics que viuen els Països Catalans amb la recuperació de les llibertats democràtiques i nacionals amb l'adveniment de la Segona República i la reinstauració de la Generalitat ja en la seva versió moderna, l'Agrupació va viure un dels seus moments més àlgids d'afiliació i participació dels seus primers anys de vida. Tot i això, l'AEM no estava adscrita a cap partit polític; l'entitat es declarava apolítica. L'editorial del butlletí del mes d'abril de l'any 1933 diu «Com fins ara, no farem política de cap mena. En els nostres rengles hi ha lloc per a tothom que vulgui treballar pel ressorgiment de ço que ens és tan car: excursionisme i cultura». Tot i això, entre els associats hi havia membres d'Estat Català i d'Esquerra Republicana de Catalunya, partit polític aquest darrer amb un fort arrelament al Principat i sobretot al nostre poble. Un clar exemple d'això és el cas de l'expresident Francesc Lloveras, membre d'Estat Català i d'Esquerra Republicana, que en acabar la Guerra Civil va romandre tancat durant anys en el camp de concentració de San Marcos de León.

L'any 1932 l'AEM tenia registrades més de cent altes de socis. El 1935 va ser l'any amb el major creixement d'afiliats, ja que augmentà de forma considerable el nombre de socis i sòcies. Es pot dir que va tractar-se de la màxima inflació dels anys trenta. Caldria esperar fins als anys quaranta per tornar a trobar un nombre tan elevat d'associats. El setembre de 1935, aprofitant el cinquè aniversari de l'entitat, s'augmentà el nombre de pàgines del butlletí i se'n va millorar la qualitat del paper i les imatges gràfiques –les pàgines centrals van incloure un reportatge fotogràfic de socis de l'entitat com Muns, Colomer, Batesa, Panareda, etc., que amb les seves imatges del Pirineu català van il·lustrar la revista commemorativa. Prèviament, el 1934, s'havia organitzat un concurs de portades per al butlletí. El guanyà Àngela Colomer. En la segona convocatòria d'aquest concurs tornà a guanyar Àngela Colomer. Les portades d'ambdós anys tenen un disseny art déco. Eren els anys trenta i el butlletí també va voler reflectir aquest moviment artístic. Malauradament, com en tants altres camps artístics, el franquisme també ho aturà.

L'Agrupació mantenia molt bones relacions amb la Societat Coral La Lira, entitat que la va acollir en els primers moments. Però també mantenia col·laboracions estretes amb el Foment Sardanista Andreuenc i amb l'Ateneu Obrer de Sant Andreu de Palomar. L'agost de 1935 participà en la Comissió Pro Biblioteca Ignasi Iglésias –per tal de crear

1946 Sant Miquel de Solterra (Les Guilleries)
Cedida per Joan Bayego



una biblioteca pública a Sant Andreu que portés el nom del dramaturg andreuenc i acollís la seva biblioteca personal-, i va rebre el llibre d'or d'Ignasi Iglésias.

Però l'Agrupació no deixà en cap moment de practicar allò que la caracteritzava: l'excursionisme. Amb un article publicat en el butlletí del mes de setembre de l'any 1935 titulat «Fragment d'una excursió al Canigó», Jaume Puig ens permet reviure les vivències viscudes en una travessa per la Catalunya Nord a redós del Canigó. L'article el va dedicar al company Marc Roviroso, expresident i un dels fundadors de l'entitat. En acabar l'article fa un petit anecdotari: «Com que l'amic Roviroso s'ha enfilat dalt del cotxe per donar-nos les motxilles, un senyor ha cregut que era el mosso i li ha fet certes preguntes en francès. El xicot li ha fet repetir dues vegades el que desitjava tot fent moure el cap, i finalment li ha dit que no l'entenia ventant-se la boca. Sort que ha vingut el xòfer i s'ha aclarit l'afer.» I l'anècdota continuava «Ell mateix (Marc Roviroso), nomenat per unanimitat caixer del grup, en comprar els bitllets a la guixeta, per fer-se entendre més bé els ha demanat en castellà i sil·labejant la frase. L'expenedor no l'ha comprès i ho hagut de fer en català». El pobre noi no s'havia adonat que en aquells temps i en aquells indrets el català encara era llengua d'ús freqüent.

Un fet dramàtic trasbalsà la tranquil·la activitat de l'Agrupació, la mort del soci Àngel Barberà, el 24 de maig de 1936 mentre practicava l'escalada al Cavall Bernat, a la serralada de Montserrat. Vint anys de vida aturats de cop. El juny d'aquell any hauria fet els vint-i-un. Coneixedor de mitja Catalunya, havia trepitjat els cims del Pedraforca, el Canigó, el Puigmal, Beciberri i les Castellasses, entre d'altres. L'editorial del butlletí del mes de juny del 1936 diu «...és per això que la ferida oberta a la carn viva per la pèrdua del bon amic se'ns fa cada dia més sensible. Amb tot no podem estar-nos de dir que l'Agrupació Excursionista Muntanya és aliena en absolut a l'ocorregut, i que mai ha atiat els seus socis a la pràctica d'escalades arriscades, ni té establerta cap secció que, de prop o de lluny, aplegui aquesta modalitat. Ans al contrari; procura per tots els mitjans persuasius fer dissuadir els companys socis que fora del marc de l'entitat volen exercir-se sense control i guiatge d'una formació solvent». L'Agrupació, a través del butlletí, va recordar que l'acció d'Àngel Barberà fou desaconsellada per la resta dels seus companys de l'entitat. El mateix òrgan informatiu explica els fets de la tràgica mort: «Cap allà a les deu del matí del diumenge dia 24 de maig, junt amb un altre company inicià l'escalada al Cavall Bernat, pujant amb decisió els primers metres. A mesura que l'alçària s'escurça el

seu delit augmenta. L'atracció del cim els absorbeix i a poc a poc es van tornant minúsculs. Tresquen amb tant afany que no s'adonen que el temps passa. Després d'unes dues hores de brega arriben a dalt. Ja hi som! Ja l'hem vençut! Se saturen d'espai i la joia els envaeix només de pensar en l'emoció que experimentaran quan contin llur gesta als amics. Volen reposar les forces però les boires que s'acosten veloces anunciant el preludi d'una tempesta els fa desistir del merescut repòs i comencen la davallada segurs d'ells mateixos i orgullosos d'haver pogut acomplir el seu propòsit. Res fa preveure, fins ara, el tràgic desenllaç. Són a mig descens, però, i els trons comencen a rebotre per aquells turons fent-los tremir intensament. Tindrem temps d'arribar a baix abans no ploqui? Fan un suprem esforç durant el qual apareix la pluja. El company acaba d'arribar-hi; a ell li falten quatre o cinc metres. En aquest punt el temporal culmina amb una formidable pedregada que assota el rostre de l'amic amb inusitada violència. Reacciona, s'arrapa més fort, però el cansament, la mullena, el fred i la pedra que encara colpeix amb més duresa, han fet molt de camí en el seu cos. Sobtadament s'afebleix, les mans se li afluixen, el cos trontolla, s'inclina, perd contacte amb la terra i cau rodolant avall, com un còdol, deixant filagarses de roba a cada xoc amb les pedres que troba al seu pas i que li segueixen per sempre més la florida de noves il·lusions. Avisades les autoritats de Monistrol, ordenaren que fos recollit i traslladat al cementiri d'aquell lloc on el dia següent, davant d'un nodrit nombre d'amics i de tot el poble, rebé sepultura». D'ençà d'aquell tràgic accident l'Agrupació Excursionista Muntanya disposa d'un nínxol en propietat al cementiri de Monistrol.

I arribaren temps difícils. El cop d'estat dels militars falangistes agafà per sorpresa l'Agrupació, com a la resta del país. Som en ple mes de juliol i l'Agrupació té previst organitzar les tradicionals activitats d'estiu. Per al 19 de juliol de 1936 hi ha prevista una sortida de banys a la platja de Badalona –que hem de creure que fou suspesa davant dels fets bèl·lics del moment–, i també l'acampada al llac de Sant Maurici, prevista entre el 16 i el 23 d'agost, i que la Guerra Civil va estroncar. El darrer butlletí que es publicà de manera regular va ser el del mes de juliol de 1936 –puntual a la seva cita sense preveure la revolta militar. Malgrat tot, encara se'n publicaren dos més, l'un al febrer i l'altre al setembre-octubre de l'any 1937. El butlletí del juliol del 1936 és féu ressò de l'amputació de la part d'un dit de la mà de l'expressident Francesc Lloveras a causa d'un accident laboral, de les altes i baixes de socis, de les excursions programades, etc. I de cop i volta, l'activitat de l'Agrupació es va veure frenada. Les excursions i les sortides es van suspendre, el cobrament de les quotes es va ajornar, etc. L'Agrupació Excursionista Muntanya va romandre inoperant com tants d'altres centres associatius del país. Tanmateix, sempre hi va haver algú que no volia restar en l'oblit i, plantant cara als perills de l'època, intentava que l'entitat no restés del tot aturada. El mes de febrer de l'any 1937, amb grans esforços, sortí a la llum un butlletí amb l'obligació de donar els comptes de l'entitat corresponents a l'any 1936. En l'editorial, signat pel Consell Directiu presidit per Ernest Kürderling i titulat «La nostra actuació» s'explica el següent: «Amb aquestes pàgines ens adrecem altra volta a vosaltres, però tingueu present que aquestes no són un Butlletí més, són solament per donar-vos compte d'una sèrie d'acords presos per aquest Consell Directiu i també de l'estat econòmic de la nostra Agrupació. L'actual situació ens ha portat a la completa inactivitat, no permetent-nos que per mitjà dels nostres esforços l'Agrupació assolís un graó més dins l'excursionisme. Si les nostres aspiracions no s'han vist realitzades, no ha estat pas per manca d'esforços, ni tampoc s'ha pensat en sacrifi-

cis, si aquests han estat necessaris s'han fet; sempre hem posat i posem encara en tots els nostres treballs l'entusiasme necessari que ens fa sentir optimistes en totes les nostres empreses. Podem avançar-vos que aquest Consell, conjuntament amb la secció de cultura, treballa activament per a deixar enllestida dins un breu termini, la nova organització de la nostra biblioteca, i que si els treballs que actualment portem a terme es veuen coronats per l'èxit, estem segurs que mereixeran l'aprovació unànime de tots els associats.» Esperança en el futur i cap esment explícit a la situació política. Apolític fins al final, com ho demostren, si més no, els escrits oficials de l'entitat. L'Agrupació acordà suspendre el lloguer tant de material de muntanya com d'esquí. També fou acordat que els socis que estaven a milícies quedessin eximits de pagar la quota de socis tot conservant els drets d'associat. Degut a les obres efectuades per la millora de l'edifici propietat de la Societat Coral La Lira, fou suspès el préstec de llibres fins que es reorganitzés la biblioteca, la qual cosa estava prevista per a l'1 de març de 1937. Justament l'activitat de la biblioteca era la que havia pres més volada, ja que les sortides a la muntanya havien quedat suspeses. En l'esmentat butlletí del mes de febrer de 1937 es feien constar els guanyadors del darrer premi Cosntància. En la classificació de dones, el primer premi se l'endugé Àngela Colomer, i el segon, Elvira Vilellas. I en la classificació d'homes, el primer premi fou per a Jesús Mitats i el segon per a Joan Sardà. L'entitat manté el seu optimisme i, com demostren aquestes paraules, creuen que les coses milloraran: «Els premis no han estat encara encarregats, però ho seran durant el primer festival que celebrem.»

A finals de l'any 1937 l'Agrupació comptava amb cinquanta-tres sòcies i cent quaranta-tres socis. L'editorial del butlletí de setembre-octubre de 1937 diu: «Us sorprendrà tal volta la reparició del butlletí en els moments actuals; però el Consell Directiu reconeix que una entitat de la vitalitat de la nostra, que no ha deixat mai d'actuar en profit de l'excursionisme i de la cultura, no pot deixar passar més temps sense comunicar-se amb llurs associats, perquè entre tots continuï aquell escalf que és necessari per fer més forta cada dia aquesta Agrupació que és el nostre orgull i la fita de les nostres il·lusions. Els moments actuals, encara que siguin una mica difícils per a una publicació com la nostra, no ho són tant perquè ens facin impossible la seva sortida. Amb una mica d'esforç per part dels que resten ací –penseu que tenim companys activíssims al front–, el butlletí vindrà a les vostres mans quotidianament, i amb ell l'Agrupació es desenvoluparà normalment en tot allò que li sigui possible. Amb això esmentat, creiem companys, que rebreu amb goig aquests fulls que us parlaran de les nostres coses i dels nostres projectes. En la seva sortida hi haurà una variant. Degut a les circumstàncies anormals, com per exemple la manca de paper, l'hem convertit en bimensual; quan la guerra sigui acabada tornarà a sortir tots els mesos, tal com feiem abans.» Les bones intencions del Consell Directiu no es pogueren dur a terme i el butlletí no es va poder publicar fins a l'any 1943, quatre anys després que hagués finalitzat la conquesta de Catalunya per les tropes nacionals, és a dir quan s'acabà la Guerra Civil a casa nostra.

En acabar la guerra l'entitat pogué reobrir, però aquest cop sota les premisses del nou règim dictatorial. La prohibició de tot element republicà, democràtic i catalanista era ben evident. La persecució d'aquests valors així com de la llengua i de les llibertats nacionals dels Països Catalans i allò que comportava de pèrdua de símbols es veié reflectit també en la nova Agrupación Excursionista Montaña. De l'escut, en desaparegueren les quatre barres i s'havia afegit en el seu lloc un piolet, un pal d'esquí i una motxilla. El dibuix de les muntanyes també el van fer canviar substancialment, i això que eren ima-

ginàries. Molts dels socis de l'AEM hagueren d'emprendre l'exili, i d'altres patiren les conseqüències de la repressió franquista –entre ells, l'expresident Francesc Lloveras. El nombre de socis minvà considerablement.

La Falange s'apoderà de molts locals que havien estat seu d'entitats de caire catalanista a Sant Andreu. La seu d'ERC o l'Ateneu Obrer foren alguns d'aquests locals ocupats. El local de la Societat Coral La Lira se'n salvà. Tanmateix, les activitats canviaren de to. Segons el llibre de Joan Costa i Raimon Bonal *Sant Andreu de Palomar, de municipi independent a barri actual* (editat per l'Associació de Veïns de Sant Andreu de Palomar i la Fundació Jaume Bofill, el 1979): «Hi haver un soci, que portava la camisa blava de la falange, que es va fer passar per president i així va aconseguir salvar l'entitat... Des de l'any 1939 fins al 1948, la presidència de Muntanya fou ocupada pel qui havia salvat l'entitat en el moment que cal considerar històric. Però el 1948 va dimitir». Joan Costa i Raimon Bonal és referien a Josep Camí Pera, president de l'Agrupació entre els anys 1940 i 1949. La Unió Excursionista de Catalunya volia que l'Agrupació Excursionista Muntanya entrés a formar part de la UEC com una delegació més. Gràcies a les pressions dels associats de l'entitat, la UEC no pogué fer realitat els seus propòsits. En aquells temps, per poder fer sortides, calia el salconduit de les autoritats governatives del moment. La desfeta, la fam i la por van provocar que, durant els primers anys, l'activitat excursionista restés encara un xic aturada. Les reunions del Consell Directiu es feien amb la presència d'un delegat del govern i en castellà. El març de 1943 reaparegué el butlletí de l'entitat, ara anomenada Agrupación Excursionista Montaña. I en la portada s'hi afegia «Adherida a la Federación Española de Montañismo». Les activitats es van reprendre, l'Agrupació renasqué. L'abril de 1943, l'editorial del butlletí expressà la seva alegria amb les paraules següents: «nos complacemos en hacer extensiva nuestra satisfacción por el éxito obte-



nido en las excursiones insertadas en nuestra primera circular, éxito que ha excedido los cálculos más optimistas, ya que se han visto concurridas como antaño, predominando el elemento juvenil que, con alegría, ha puesto una nota de color en el marco de la naturaleza. Caras nuevas de jóvenes y rostros bellos de señoritas, junto con los ya veteranos excursionistas, han formado compactos grupos, pisando con pie firme nuestras alegres montañas, tan queridas por nosotros». Es va convocar novament el premi Constància. Els dimarts i els dijous de 20 a 22 hores eren els dies i les hores triats per obrir les portes de l'Agrupació. Es recordava als associats que tornessin els llibres i el material que tinguessin a casa i que era propietat de l'entitat. Els que volguessin fer una sortida en zona de frontera -Pirineu català- necessitaven que el president de l'entitat els signés un full que havien de presentar a la delegació de la Federación Española de Montañismo, on se'ls tramitaria el salconduit corresponent. Segons el vocal de l'actual Junta, Julio Romero, alguns socis de l'Agrupació van ajudar amb logística i cartografia als maquis que lluitaven en contra del règim del general Franco.

La vida de l'Agrupació Excursionista Muntanya continua el seu camí. Malgrat les penúries i les mancances democràtiques de l'època, l'entitat restà fidel al seu ideal d'excursionisme i cultura. La seva fidelitat al muntanyisme és més que evident després d'aquests 75 anys d'història. Ascensions al pic Comunisme, al Montblanc, al Shisha Pangma, etc., són una bona mostra, entre d'altres, d'aquesta vitalitat excursionista. Però això ja són figures d'un altre paner, i si el temps i les hores ens ho permeten ens en farem ressò en propers articles.

Agraïments

Hem d'agrair la col·laboració en aquest article a l'Agrupació Excursionista Muntanya, a la seva presidenta Carme Hernández, i als socis Julio Romero, Jordi Lloveras i Antònia Faixó.

Bibliografia

Bonal, Raimon; Costa, Joan. *Sant Andreu de Palomar. De municipi independent a barri actual*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill i Associació de Veïns de Sant Andreu de Palomar, 1979.

Diversos Autors. *Barcelona d'excursió. Excursionisme i escoltisme més enllà del lleure ciutadà*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1999.

Diversos Autors. *Bulletí de l'Agrupació Excursionista Muntanya*. Barcelona: Agrupació Excursionista Muntanya, 1931-1943.

Fabre, Jaume; Huertas, Josep Maria. *Tots els barris de Barcelona*. Vol. 2. Barcelona: Edicions 62, 1976.

Grup Vers. Al·les. *Sant Andreu de Palomar, més que un poble*. Barcelona: Vers, art, 1998.